NEDJELJNA (I BLAGDANSKA) »HOMILIJA« KAO PASTORALNI PROBLEM

POSLIJE LITURGIJSKE REFORME

Liturgijska reforma II. vatikanskog Sabora došla je, — jedva da će to itko zanijekati, — za većinu nas, svećenika i vjernika, prilično naglo i iznenada. »Širi krugovi« u Crkvi niti su je očekivali, niti su bili na nju spremni. A i ispala je vrlo radikalno. Mijenjale su se i stvari, koje se dotle, stotine godina, pa, u nekim svojim elementima, i više od tisuću godina, nijesu mijenjale. A što se naglo i radikalno mijenja, to mora računati i sa daljim promjenama. Logično je, da se proces nastavi. Isti princip kritike mora biti primijenjen i na njezine nove oblike. Nijesu dogmatični (u svojim mutabilnim dijelovima: »S. C.«, t. 21); nijesu savršeni. U mnogočemu su plod improvizacije i eksperimentiranja. Ima u njima uvijek i slučajnih izbora: ima rješenja i odluka, koje na sebi nose i notu subjektivnosti. I odviše je jasno, da je štošta, što se je dokinulo ili izmijenilo, moglo isto tako, bez ikakve štete po stvar, ostati i po starom: za svaku se takvu alternativu mogu navoditi razlozi za i protiv. Ali, eto, za nešto se je valjalo, konkretno, opredijeliti. Pa je, razumije se, izbor pao na ono, što je više odgovaralo shvaćanju i ukusu onih, koji su na stvari neposredno radili: davali sugestije i prijedloge, pravili nacrte, obrađivali materijale. Možda — koji put — ljudi smo, — i s pomalo, podsvijesne, želje, da se pokažu pametniji od svojih prethodnika: da i oni uđu u historiju. I s puno žurbe. Po onoj: »Kuj gvožđe, dok je vruće!«

MOGUĆNOST I POTREBA IZMJENA

U takvoj situaciji mora se računati s revizijama, pa i s retraktacijama, povlačenjima, parcijalnim povratima natrag. Naravno je. Logično je. U stilu je zakonitog procesa (vanjske i disciplinarne) evolucije crkvenog života.

I mjerodavni se toga drže. Treba samo prispodobiti saborsku »Konstituciju o svetoj liturgiji«: »Sacrosanctum Concilium« (od 4. XII 1963) i njezinu praktičnu provedbu kroz ove četiri pokoncilske godine, da čovjek odmah konstatira, kako je ponešto od toga, — u pojedinostima; i krupnima ponekad, — uređeno drukčije, nego što je bilo prvotno zami-

šljeno i odlučeno: na pr. s latinskim jezikom u misi (t. 36, 54) ili sa koncelebracijom (t. 57); primijenjena je očito ekstenzivna i šira interpretacija zakona. A vrlo su liberalno shvaćene i kautele Konstitucije protiv promjena, koje ne traži »vera et c e r t a utilitas E c l e s i a e (n. 23). I treba se sjetiti, koliko je samo ovih zadnjih godina bilo, u pojedinim rubricističkim uputama i propisima, oscilacija i izmjena, — ovako, pa onako, pa opet ovako, — prije nego što su usvojene odluke i tiskani konačni tekstovi liturgijskih knjiga.

Sigurno će toga biti i ubuduće. Previše je to brzo išlo, da bi se moglo sve predvidjeti i sve, u praksi, iskušati. A pogotovu će se konkretna interpretacija i aplikacija pojedinih propisa morati s vremenom prilagođavati zahtjevima prakse i iskustvima svećenika i vjernika. A morat će se, čini mi se, — u stilu sve većega isticanja slobode u Crkvi, — više nego do sada računati i sa individualnim ukusom vjernika. Morat će se, — onima, koji to vole i traže, — omogućiti i tiha i latinska misa. Morat će se i manje insistirati na obrednoj tehnici: neki mladi svećenici, očito, u tom pregone i uživljuju se u ulogu vojnih desetara i u sistem molitve po »komandi« i »dresu«, a na štetu pravoj pobožnosti. Morat će se, na neki način, ograničiti i pravo svećenika, »tumača« i drugih poslužnika oko oltara na fakultativne intervencije tokom svetih obreda (»Opća uredba« Rimskog Misala, br. 11, 21, 29, 47, 68, 123, 139), kako bi se vjernici i narod zaštitili od njihove prevelike, a prazne govorljivosti, trke i vike po oltaru, pa i, dosadnoga, »gnjavljenja« i ponavljanja. Mnogi se već na to tuže, mnogima to smeta i dosađuje im, mnoge to već počinje i odbijati od javne službe Božje. Oni, koji sami neće, da ih se tretira kao maloljetnike, tretiraju druge kao maloljetnike. A morat će se, čini mi se, jasnije definirati i praksa privatnih misa. Ne bi, po mom mišljenju, trebalo tražiti, kako to ponegdje čine, da se svaka misa, na kojoj se u crkvi nađe i pokoji vjernik, mora odmah čitati kao »Missa cum populo«: često i bez ikakve mogućnosti, da se to učini decentno i sa aktivnim učestvovanjem »zajednice«. Ne postaje misa misom zajednice po tome, što je, u doba, dok se govori, u crkvi i netko od vjernika, nego po tome, što je ona, prema lokalnom uzusu (ili iz nekoga posebnog titula), namijenjena zajednici vjernika.

Ako to nije, — ako je svećenik govori za sebe i bez pastoralne obveze, — može je, pa zapravo i mora, govoriti tiho. A vjernicima, koji se u crkvi zateku, pa i namjerice

dođu, na takvu tihu misu nije valjda grijeh što joj prisustvuju ili se pod njom i pričeste. Inače bismo privatnu misu smjeli govoriti samo po kapelama i na pokrajnim oltarima, a, ako ćemo jašiti na principu, i samo uz zatvorena crkvena vrata. A to, očito, nije u nakanama Crkve, a ne bi bilo ni sa pastoralne strane mudro.

Ali sve to ovdje samo uz put, mjesto uvoda.

PROPOVIJED ILI »HOMILIJA«?

Ono, što mene sa ovoga područja danas najviše zanima i što mi se, za našu pastoralnu praksu, čini najvažnije, to je pitanje ispravne i razborite aplikacije liturgičkih propisa o nedjeljnoj (i blagdanskoj) »homiliji«. Jer, ta je nedjeljna i blagdanska »homilija« praktično jedina, redovita i obligatorna, propovijed riječi Božje u našemu današnjemu sistemu duhovne pastve: kod nas, ali i širom katoličkoga svijeta. Propovijedi izvan mise, one prigodne, puno su rjeđe. I nijesu nam uopće stroga dužnost. Više su stvar običaja: na pr. one svibanjske ili one, što se drže uz razne lokalne pobožnosti, trodnevnice, konferencije, misije, crkvene priredbe i svečanosti. Dužnost su nam samo iznimno: ako ih je biskup, u nekom posebnom slučaju, naredio.

A kako je sada, po novom liturgijskom zakonodavstvu, ostalo s tim nedjeljenim i blagdanskim propovijedima? I koncilska konstitucija o liturgiji i novi »Red Mise« izrijekom predviđaju, da to bude »homilija«. Sabor, doduše, u točki 35. konstitucije, ne upotrebljuje specifični termin »homilia«, nego generički »sermo«, kao sinonim za »propovjedničku službu« (»ministerium praedicationis«), i ako se inače, i ovdje, propovijed izrijekom označuje kao »dio liturgijske akcije« i zahtijeva, da joj se sadržaj uzimlje, prvotno (»imprimis«), »iz izvora Svetoga Pisma i liturgije«. No zato, u točki 52, i formalno govori o »homiliji«, — samo o njoj, — i definira je, ponovo, kao »dio liturgije«, u kojemu se »tokom liturgijske godine iz svetoga teksta izlažu tajne vjere i norme kršćanskoga života«, pa je »vrlo preporučuje« (»valde commendatur«) i, dapače, na nedjelje i na zapovjedne svetkovine, s konkurzom naroda, i taksativno propisuje (»ne omittatur, nisi gravi de causa«). A »Rimski Misal«, u svome »Redu Mise«, nije nimalo ublažio tih koncilskih direktiva upogled »homilije«. Naprotiv; on je u tom još rigorozniji i eksplicit-

niji od koncilske konstitucije. U samu »Ordo Missae cum populo« izrijekom se, iza čitanja Evanđelja, predviđa »homilija« i pozitivno se propisuje na nedjelje i zapovjedne blagdane, a preporučuje i na sve druge dane: »Deinde fit homilia, quae habenda est omnibus diebus dominicis et festis de praecepto; aliis diebus commendatur« (t. 14). A i u uvodnoj »Općoj uredbi« Misala govori se o »homiliji« na isti taj način i istim terminima. U točki 9. izrjekom stoji: »Premda je riječ Božja u čitanjjma iz Svetoga pisma upravljena svim ljudima svih vremena te im je razumljiva, ipak se njezina djelotvornost uvećava živim izlaganjem, to jest homilijom, koja je dio bogoslužnog čina«. U točki 33. kaže se za »čitanja«, da »njih tumači homilija«. A isto se to kaže i u posebnom odsjeku o homiliji (t. 41. i 42). Taj pasus, — svakako najmjerodavniji, — glasi doslovce: »41. Homilija je dio bogoslužja i veoma se preporučuje; ona je potrebna kao hrana kršćanskom životu. Valja da tumači neki vid čitanja Svetoga pisma ili koji drugi tekst iz redovnog ili promenljivog dijela mise dana, vodeći računa o otajstvu koje se slavi ili o posebnim potrebama slušatelja. 42. U nedjelje i zapovjedne blagdane neka se drži homilija na svim misama koje se svetkuju uz sudjelovanje naroda. U ostale se dane preporučuje, naročito u dane došašća, korizme i vazmenog vremena, i o drugim blagdaima i prilikama kad narod dolazi u crkvu u većem broju. Homiliju neka redovito drži sam svećenik«.

POTEŠKOĆE I PRIGOVORI

Nije mi poznato, kako se je na ove, najprije prijedloge, a kasnije i odredbe i propise, o propovijedanju, pod misom, odnosno o naravi »homilije«, reagiralo u saborskim raspravama i na prvom biskupskom sinodu, g. 1967, a ni u stručnoj literaturi i javnosti. Ja osobno, gdje sam god i kad sam god nailazio na ovakovu formulaciju, nikada nijesam bio njom oduševljen. Činilo mi se, da je preuska i da previše jednostrano insistira na specifično homilijskom karakteru navješćivanja riječi Božje. I onoga pod misom. A onda da se premalo obazire na pastoralnu stvarnost. I u razgovorima o tom s drugim svećenicima uvijek sam se izjašnjavao u tom smislu. I u pastoralno-liturgijskoj štampi, barem dva puta (»Služba Božja«: g. 1963, br. 2, »Liturgija i pastva«, str. 45; g. 1964, br. 4—5, »Nekoliko misli o koncilu i uz koncil«, str. 11).

PREVELIKA POVEZANOST SA LITURGIJSKIM TEKSTOVIMA MISE

Dva su mi momenta najviše smetala. Spomenuo sam ih malo prije. Kratko. A treba o njima reći više, kad već o stvari »ex professo« govorim.

Uvijek mi je izgledalo, da bi bilo bolje što više olabaviti ovisnost propovijedi o misnim tekstovima dana, pa svećeniku ostaviti slobodu u izboru teme i zadovoljiti se samo tim, što će se naglasak staviti na zahtjev, da svećenik uvijek, u propovijedi, mora navješćivati autentičnu riječ Božju: Krista i Evanđelje. Razumije se: u prislanjanju na Sveto Pismo. Ali, da to mora biti baš u formi prislanjanja na jedan određen tekst, — slučajno izabran za onaj dan, — to mi nikada nije izgledalo nužno. A ne bih rekao, ni da je u interesu snage i vrijednosti propovijedanja i solidne, a pogotovu aktuelne, vjerske pouke naroda. Odviše suzuje bazu jednom i drugom. Sili na umjetno traženje teme i misli: na iskonstruisanost. Pa i na jednoličnost. Sve propovijedi onoga dana, u svim crkvama, vraćaju se na isti predmet. Možda već i stoput spomenut i obrađen. Možda i škrt po mogućnostima aplikacije na svagdanji život i potrebe vjernika. Previše liturgizira riječ Božju. I relativizira. Veže je uz neku vrst šablone i uniformnosti. A bez stvarne potrebe. Kakvi god bili misni tekstovi, u njihov bitni okvir spada svaka dobra i zdrava riječ o problemima kršćanskog života i vjerovanja. Po njoj će rasti Krist u dušama. Njom se navješćuje i propagira djelovanje njegova Otkupljenja, kojemu je pozornica na oltaru. Sve je to njegova, križna, životna mudrost. Sve je to riječ i oporuka našega Gospodina sa Križa i iz Euharistije.

Teško je i inače otkriti nutarnji razlog za apsolutizaciju homilijske forme propovijedanja. Jedva da je ona i u prvoj Crkvi bila jedina, pa i glavna. Apostoli, i u »Djelima Apostolskim«, propovijedaju, na vjerničkim, — sigurno koji put i euharistijskim, — sastancima, o onome, što im se u onaj čas čini najaktuelnije: ne vidi se nigdje, da su to vezali s jednom određenom svetopisamskom perikopom ili sa tekstom molitava i pjesama na (euharistijskom) sastanku. Nijesu, po svemu izgleda, uopće držali, da je propovijedanje Evanđelja bitno povezano sa liturgijom. Oni su u propovijedanju, u evangelizaciji, gledali posve samostalnu funkciju apostolata: jednu pastoralnu granu za sebe. Vrlo široko definira, na primjer, sv. Pavao tematiku svoga propovijedanja.

Njemu je to naprosto Krist: »Nos autem praedicamus Christum crucifixum--« (1. Kor. 1, 23; 2. Kor. 4, 5). I vrlo je širok, kad Timoteju o tom daje praktične upute: ne spominje puno ni uvjeta ni granica. »Praedica verbum--, propovijedaj riječ!« (2. Tim. 4, 2), to je sve. A može to biti i »opportune« i »importune«. Može to biti u formi uvjeravanja, u formi apela, u formi prijetnje, u svakoj formi: »argue, absecra, increpa--« (ib.). Na potrebe vjernika, na prilike, treba da se Timotej najviše obazire. Da »bdije« i »radi«. Tako će najbolje evangelizirati (2. Tim. 4, 3—5). I u tom smislu, za propovijedanje, vrijedi Apostolova maksima: »Riječ Božja nije svezana!« (2. Tim. 2, 9). Propovijed Crkve u stvari je samo nastavljanje, uvijek univerzalne, evanđeoske misije Kristove (Mat. 4, 17, 23; 10, 7; 11, 1; Mark. 1, 14, 39; 3, 14; 16, 15; Luk. 4, 15, 43, 44; 8, 1; 9, 2; Rim. 10, 14, 15; 1. Kor. 1, 17; 9, 16; Gol. 1, 16; Ef. 3, 7—9; 1. Petr. 1, 12; Dj. Ap. 5, 42; 8, 4).

Ni u otačkoj Crkvi nije bio homilijski način propovijedanja nikada jedini. Istom u Origenovo doba ušao je on u najširu upotrebu, i ako se i dalje susreću i druge vrsti crkvenih nagovora i propovijedi (»logos«, kateheze). Ni Hrizostom i Augustin ne propovijedaju uvijek vjernicima na tekstove dnevne liturgije: vrlo često to čine i ciklički, — komentirajući po redu jedno Evanđelje, jednu poslanicu, jednu svetopisamsku knjigu, — ili na slobodnu temu (na pr. na dane svetaca). A u kasnijim crkvenim stoljećima bila je i općenito napuštena praksa homilijskog propovijedanja, kao normativna i »obligatorna«, i zamijenjena sistemom slobodnog propovijedanja: sigurno baš iz praktično pastoralnih pobuda. Kroz stoljeća se otada u Crkvi, pod misom, propovijedalo na slobodnu temu. A teško je reći, da je to bio nazadak u crkvenom životu i u načinu propovijedanja. Ne mora svaka evolucija u crkvenom životu biti nazadak. Redovito će ona biti napredak. Crkva je u svim stoljećima pod vodstvom Duha Svetoga, — i u molitvenom životu (Rim. 8, 26. 27), — i baštinik nadnaravne vitalnosti, koju je u nju bacio Krist. Nije sve, što je u Crkvi najstarije, uvijek i najbolje, a pogotovu nije jedino dobro. Njezine se metode usavršuju. I metode evangelizacije; i metode propovijedanja. I Crkva ima svoja iskustva: iskustva to bogatija, što dulje živi. Pojedine forme u njezinu životu treba komparirati i promatrati ih sa svih stanovišta i iz svih vidova, da se iz njih izluči i odabere ono, što je bolje. Barem relativno bolje. U jednom vremenu; u

konkretnim okolnostima. A, barem, sa stanovišta privlačnosti, raznoličnosti, aplikativnosti, slobodno propovijedanje sigurno je u prednosti pred onim uniformnim. Može čovjek za svaku propovijed izabrati temu, koja, po svemu, najviše odgovara. U vezi sa aktualnim događajima u svijetu ili župi, u vezi sa potrebama, prilikama, pogiblima, problemima zajednice kojoj se propovijeda, u vezi sa situacijom biskupije, naroda, čovječanstva. Može se u slobodnoj propovijedi i katehizirati. Mogu se u njoj obrađivati, — sistematski, — i cjelovite, zaokružene, materije: dogmatične, moralne, pastoralne, biblijske, liturgijske, pa i religiozno-socijalne. A da ipak sve to bude zadahnuto i pobožnošću, i crkvenošću, i kristocentričnošću. Propovjedniku nijesu ničim svezane ruke. Može se, svaki put, opredijeliti za ono što mu se čini najbolje, najaktualnije, najpotrebnije.

PITANJE KVALITETE I KVANTITETE

To je jedan momenat iz problematike pokoncilskog propovijedanja. Prevelika vezanost na liturgiju dana ili vremena i na određen tekst. Drugi je momenat momenat kvantitete i kvalitete propovijedanja. Propovijedanje je po ovomu novom liturgijskom zakonodavstvu postalo, kvantitativno, po opsegu, puno šire nego prije. Valja mnogo češće propovijedati, nego što se je to činilo prije. Svake nedjelje i blagdana: ne jedamput, kako smo to prije činili, na pučkoj misi, nego na svakoj misi, kojoj, po lokalnoj praksi, prisustvuju vjernici u većem broju. Danas, u doba binacija i večernjih misa, i kod nas, barem na dvije mise, u mnogima i na tri. Neovisno o broju svećenika. I ondje, gdje je samo jedan svećenik. Ako su dvojica, obično je misa još više. A, eto, tko bi htio da posluša i ono, što se savjetuje i preporučuje, trebalo bi da, usto, i svaki (radni) dan barem jednom propovijeda. A možda i na dvije mise. Dakle, i desetak puta na tjedan. Očevidno to otvara vrlo delikatne probleme. Nameće svećenicima u pastvi nove, velike, pastoralne terete i odgovornosti. I dok smo držali jednu propovijed nedjeljom i blagdanom, na pučkoj misi, smatralo se propovijedanje jednom od najtežih dužnosti svećenika iz duhovne pastve. Propovijed je uvijek umni posao: nije mehanički ni rutinski; traži napor. Ne može se propovijed improvizirati. Vrijedna propovijed nikako. Valja se na nju dobro pripravljati. Improviziraš li je, držiš li je bez ozbiljne priprave, neće ona biti solidan kruh za djecu Božju (Hebr. 5, 12. 14). Ni tečan. A

kamo li sladak. Treba ono, što hoćeš da u propovijedi kažeš, kazati i na lijep način. Valja slušateljsku publiku osvojiti. Valja misli oviti i u govorničku formu. Primitivnom dikcijom, zapinjanjem, zamucavanjem, anakolutima, ponavljanjem uvijek istih misli i fraza, prežvakivanjem »općih mjesta«, nije još nitko privezao ni očiju ni srca vjernika uz riječ Božju. Vremena se traži za propovijed. I truda. Valja je skicirati, pa, — tko hoće da dadne nešto »čestito«, — i napisati. A onda valja propovijed i »naučiti«. Skiciranu barem nekoliko puta u glavi sam sebi izrecitirati, »probati«. Napisanu izmemorirati. Jer, propovijed se je u crkvi uvijek »govorila«, nije čitala. A kakav je to posao, svatko od nas svećenika zna. Osobito za ljude, koji možda nijesu posebno nadareni, nijesu od naravi, po talentu, govornici, slabijega su pamćenja. Mnogi bi se takvi već u ponedjeljak stali spremati na propovijed u, slijedeću, nedjelju. A sada bismo, većina nas, morali svaki tjedan pripraviti, napisati, naučiti po nekoliko takvih propovijedi. Oni, koji bi htjeli da to rade i »preko sedmice«, barem desetak. A to je, u svakom slučaju, problem. Ne znam, kako bi itko mogao preko njega prijeći bez odgovora. Svećenici ne bi mogli ništa drugo ni raditi nego pripravljati, smišljati, pisati, učiti, propovijedi, »homilije«. A šta onda čovjeku ostaje za druge pastoralne dužnosti: za katehizaciju, — koja također traži temeljitu pripravu, — za ispovijedanje, za sve druge, tolike, župničke poslove? I za molitvu? Očito smo tim svi stavljeni pred dilemu: ili se do kraja »ubiti«, ili obavezu propovijedanja uzimati »široko«. A tu onda dolazi u obzir, kao konkretno rješenje, samo jedno od toga: ili sve te »homilije« držati površno, na sreću, kako mu drago, bez priprave, — posve kratko, samo s nekoliko rečenica, odnosno svaki put dugo, ali nestvarno, nelogično, nepregledno, bez repa i glave, — ili upotrebljavati i čitati štampane propovijedi, — uz riziko, da vjernici u svim crkvama slušaju isto, — ili, u znoju lica, sastaviti nešto svoje originalno, zato možda i pomalo teško i nerazumljivo, u vezi sa liturgijskim tekstom, kako to propisuje zakon, — pa to onda, neumorno i junački, ponavljati na svim misama: obično u istoj, župskoj crkvi, a dijelom i pred istom vjerničkom publikom. Jer, uvijek tko god bude i na dvije mise: u najmanju ruku župske sestre, sakristan, ministranti. A preko nedjelje zna se: »loci communes«, pobožne tautologije. Ja ne znam, da može biti drukčije osim da je svećenik neki genij ili karizmatičar, koji »govori jezicima«.

KAKO TO IZGLEDA U PRAKSI?

Za što se svećenici opredjeljuju u praksi, ne znam. Premalo sam imao prilike, da takve nove propovijedi i »homilije« slušam. Najviše njih valjda, ili da svoju »jedinicu« propovijed reproduciraju, kao sa magnetofonske ploče, na svim misama, — preko volje, sigurno, ali »sila Boga ne moli«; valja ih razumjeti, — ili da se uopće samostalno ne pripravljaju za propovijed, nego posegnu za »štampanom«, pa je ili »prevedu«, koliko su na brzinu od nje mogli upamtiti, ili lijepo i komotno »pročate«: iz knjige za pulpitom ili sa papirića u ruci. Zadnjih godina sve se češće viđaju ti papirići u svećeničkim rukama na oltaru. A svaka je od tih solucija nezgodna, pa i odiozna. Svećenici od ambicije i ponosa »propadaju u zemlju«, kad ih ljudi slušaju, gdje govore po tri puta istu »siroticu« propovijed. Osjećaju i sami, da su joj tim oduzeli više od pola psihološke efektivnosti: vjernici nemaju više one prirodne iluzije, koja prati svaku živu i originalnu riječ; utiska spontanosti, neposredne komunikativnosti, iznenađenja. Govor se pretvara u deklamaciju, u »staru stvar«. A slušatelji je, drugi i treći put, primaju više sa zamorom i dosadom, nego sa interesom. A kako je sa čitačima štampane »homilije«, to sam viđao i na svoje oči. Osim što to nije više ni za koga živa »riječ Božja«, nego, u najboljem slučaju, još jedno »misno čitanje« više, uvijek je ona pomalo i teška, »ultra captum populi«. Ljudi, obični vjernici, slabo mogu i pratiti te teološko-liturgičke finese, refleksije, konstrukcije, spekulacije. Daleko im to izgleda od njihovih elementarnih religioznih potreba i od njihova svagdanjeg, malog, kršćanskog života. Nije, uostalom, lako ni najboljemu teologu i govorniku napisati dobru, jedru, smišljenu, homiliju na uvijek novi, — a za koju godinu i uvijek stari, — liturgijski tekst.

Pa, eto, šta ću duljiti: koliko ja vidim, niti su svećenici, niti su vjernici zadovoljni tim našim novim, liturgijskim, »homilijama«. A još su manje njima oduševljeni. Sve u svemu, »sermo Domini« nije baš »pretiosus« (1. Kralj. 3, 1) u naše dane. A nije baš ni jako »vivus - - et efficax« (Hebr. 4, 12). Svi osjećaju potrebu za nekom revizijom te prakse, kakvom takvom. I svi, pomalo, za nju plediraju.

ŠTO BI SE ODMAH DALO UČINITI? VIŠE SLOBODE I VIŠE FAKULTATIVNOSTI

Meni se čini, da nitko, pa ni časne sestre, ne žele »propovijedi« svaki dan, ni kod svake zajedničke mise. A pogotovu ne svakakve propovijedi. Ne bi ni one zaplakale, da ih se, radnim danom, ostavi samo na misnim čitanjima i na onome, što im Duh Sveti, sâm, kroz njih ulije u dušu. A druge bi se opet stvari mogle učiniti više fakultativnima. Dosta bi, valjda, bilo, da se na župama, gdje je jedan svećenik, i nedjeljom drži samo jedna, prava, propovijed, na glavnoj, pučkoj, misi. Ili dvije, jedna prije podne, jedna na večernjoj misi, gdje su dva ili više svećenika. Vjernici, koji su željni riječi Božje, našli bi već načina, da dođu na tu misu. A oni drugi i onako »bježe« od propovijedi: njih propovijedi, osobito ako su duge, »tjeraju iz crkve«. Na drugim misama bio bi dosta »nagovor« samo od nekoliko minuta. Ali možda i on bez stroge obaveze: dosta bi ga bilo preporučiti; prepustiti to savjesti i uviđavnosti svećenika. I njegovim mogućnostima: osobito kad je sam na župi. Kako bi svećenik, koji nije tome dorastao i ne osjeća se sposobnim, da vjernicima kaže nešto uistinu vrijedno i jedro, mogao zadovoljiti dužnosti i samim liturgijskim čitanjima, s onim njihovim »mottom« iz Misala, od jedne rečenice. Riječ Božja, a pogotovu Riječ Isusova iz Evanđelja, govori, — kaže to, spomenuo sam već, i sam novi Rimski Misal (»Opća uredba«, t. 9), — dušama i sama od sebe: ne treba joj nužni ljudski tumač ni ljudski komentar. A čitanje bi propovijedi, po mome mišljenju, trebalo naprosto zabraniti. I previše miriše svećeničkom komotnošću i pastoralnom »nonšalantnošću«. Više nego pokolovi efekat propovijedi. Bolje je uvijek, da svećenik ono, što je u tekstu, tiskane, propovijedi, kaže svojim riječima, pa makar i nepotpunije, i slabijom dikcijom, nego da javno čita tuđi tekst. Nije to, uostalom, nikako ni u tradiciji Crkve. Već mnoga stoljeća svećenici uvijek, sa propovjedaonice i sa oltara, govore slobodno i stoječke. I uz najveće napore. Jedino su biskupi, — i to samo u romanskim zemljama, — na velike blagdane, čitali svoje »homilije«, sa trona i sjedeći. To se je već uzimalo više kao »poslanica«, »pouka«, dijecezi, nego kao propovijed onima u crkvi. I nosilo je pomalo teološko-doktrinalni karakter, gdje valja biti siguran za svaku riječ.

A, onda, trebalo bi, ja mislim, svakako elastičnije definirati narav, karakter, »homilije« pod misom. Vratiti je opet na navješćivanje »riječi Božje«, ali bez prenaglašavanja njezine veze sa konkretnim misnim tektovima dana. Dovoljna bi bila i jedna opća veza s njima. Krist, vrhovni, božanski, liturg, govori kroz svaku pravu propovijed. I on joj je uvijek predmet: ovako ili onako. Može li se, — zgodno i bez usamljenosti, — u nju uključiti, unijeti, i koji momenat, misao, citat, iz misne liturgije dana, još bolje. Uvijek je to ideal.

ZA AUTORITATIVNA TUMAČENJA I UPUTE

Eto, to je moje mišljenje o problemu. Možda će mi tkogod i zamjeriti, što ovako otvoreno potežem: sada, kad je stvar s »homilijom« već i službeno, i definitivno, sankcionirana: rubrikama sama Misala. Ako sam o tom prije, u doba priprava, pa i u doba koncila, — »lite pendente«, — iznosio svoje, negativno, mišljenje, nije ga trebalo ponovo iznositi danas, gdje to može izgledati kao kritika najviših odluka Crkve. Ne bi takav prigovor bio bez «raison«-a. I ja osjećam da je stvar delikatna i da bi, po sebi, bilo bolje s plediranjem za izmjene, — i ako one, to se zna, nijesu ni po naravi dogmatične ni sa liturgijskog gledišta bitne: i liturgičarima je, očito, više do propovijedi u misi kao takve, nego do njezina specifičnog vanjskog oblika, »genre«-a, — pričekati, dok problem izgubi karakter novosti i aktuelnosti, pa postane teorijom. Pogotovu kad ja ni onako nikada nijesam imao ambicije da u ovim pitanjima budem bilo arbitar, bilo stručnjak. Ako sam se ipak odlučio, da ovo već sada napišem, bilo je to najviše, i jedino, iz pastoralnih pobuda. Da se ovo, svakako izrazito pastoralno, poglavlje nove liturgijske reforme, — u svim onim momentima, koji su od značenja za praksu i za pastvu, — što prije prouči, a onda i regulira: makar našim, partikularnim, — ali auktoritativnim, — direktivama, odnosno uzusima. Da se potraže najbolja konkretna rješenja: »hic et nunc«, dok su još ove odredbe na snazi. I da se eventualnim poteškoćama parira: za sada barem jednom normativnom interpretacijom zakona. Svrha mi je bila, da, kao objektivan i zapravo nezainteresovan promatrač sa strane, upozorim na relativne momente. Da glasno kažem ono što mnogi osjećaju i govore; na što se mnogi tuže. I što svi priznaju za realnu poteškoću. I oni na položajima.

I oni koji su, načelno, živa vatra za liturgijsku reformu i za »novu misu«. Svi oni, — i oni najveći među njima, — ističu, zgodimice, kako sve te rubricističke odredbe treba uzimati »široko«, a ne »ad litteram«. I da ih valja razborito primjenjivati. Svi oni, — i oni najveći, — često se i sami od njih dispenziraju, pa govore, toliko puta, tematičke i prigodne propovijedi mjesto misne homilije, ili naređuju, da se mjesto homilije čitaju papinske i biskupske okružnice: i onda, kad one nemaju nikakve veze sa liturgijskim tekstovima dana. Protivna praksa, — praksa, koja bi slijepo jašila na »slovu zakona«, — bila bi, i u njihovim očima, previše kruta i praktično štetna.

Radi se, eto, zapravo samo o tome, da se ono, što svi radimo, i »pozakoni«, učini običajem: ne protiv zakona, nego mimo zakona. Po onoj: »Consuetudo est optima legum interpres« (kan. 29. C. Z.). I, još više, da se propovijedanje riječi Božje zaštiti od eventualnog nazatka, kao posljedice nepotrebnih nesporazuma, a možda i pasivne rezistencije svećenika na terenu. S formalnim izmjenama liturgijskih propisa ne bi, ni po mom mišljenju, trebalo hitjeti. Ne treba ih ni forsirati, a još manje iznuđivati. Valja da se najprije »odmorimo« od »vječnih promjena« dosadašnje prijelazne etape. Pa da, istom onda, počnemo pomišljati i na, eventualne, zakonodavne »revizije«. Dobro promišljene i dobro pripravljene i proučene. I rijetke!

KONKRETNO

A tri bi, praktično, stvari s toga područja, po mome mišljenju, trebalo već danas, — što prije, — autoritativno deklarirati.

Najprije, da stvarna namjera Crkve nije, da se homilijski oblik propovijedi uzimlje u strogom i ekskluzivnom smislu. O svemu se, i pod misom, može propovijedati, što je »riječ Gospodnja« i što je u duhu Evanđelja i Crkve. Treba samo nastojati, gdje je to i u k o l i k o j e t o m o g u ć e, da se tema propovijedi, barem izvana, — mottom ili nekim citatom, — poveže i sa misnim bogoslužjem. I da joj se uvijek dade i biblijska podloga: citatima iz Evanđelja i Svetoga Pisma.

Onda, da se na svim nedjeljnim i blagdanskim misama, pa ni na onima za puk, ne propovijeda na isti način. Dobro valja naglasiti razliku između glavne nedjeljne (blagdan-

ske) »propovijedi«, koja bi se držala samo na jednoj ili, — gdje ima više svećenika, — na dvije, pučke, mise i koja općenito ne bi smjela biti kraća od četvrt sata, i »nagovora« na drugim javnim misama, na kojima bi »homilija« morala biti posve kratka (od nekoliko minuta i koja bi se mogla, iz svakoga razumnog razloga (pa i zbog svećenikova umora i preopterećenosti) i ispustiti.

I, napokon, da su svećenici u savjesti dužni u propovijedanju (i nagovorima pod službom Božjom) izbjegavati sve, što bi vjernike moglo odbijati od službe Božje i učiniti im je odioznom: sve nepotrebne primjedbe i upadanja tokom liturgijske funkcije, sve predugačke i narodu nerazumljive propovijedi i nagovore, svako doslovno opetovanje propovijedi. I čitanje propovijedi, razumije se. Ako svećenik nije u stanju da nagovore (osim glavne propovijedi) održi kratko i sadržajno, bolje da ih ispusti i da samo, iz Misala, pročita motto misnih čitanja. Pogotovu to vrijedi za one, koji bi htjeli da drže »homilije« i radnim danom. Gdje vjernička publika toga ne želi, — a trebalo bi o tom na zgodan način prije konzultirati vjernike, — ili gdje je ona posve malobrojna, nemaju one, po mom mišljenju, smisla: bolje ih je uopće ne držati.

PROBLEM HOMILETIČKE LITERATURE

A sada samo još riječ, dvije o, tiskanoj, propovjedničkoj literaturi! Dobro je, da je imamo. Ali i ona treba da bude raznolična i po tipu i po sadržaju, kao i naš način propovijedanja. Bude li isključivo, ili prvotno, liturgijsko-homilijska, slabo će kome poslužiti. A najmanje svestranu duhovnom odgoju vjernika. I treba da bezuvjetno, — možda i najviše, — kultivira baš »nagovore«, za »male mise«. Da nam ih, — i homiletičari od profesije i pastoralni radnici — ponude što više i u što bogatijem, tematičkom, izboru: i liturgijsko-homilijskih i apologetskih, i biblijskih, i katehetičkih, i moralnih. Sa svih područja vjerske pouke i kršćanskog života. Uvijek, dakako, posve kratkih. U čitavim zbirkama. Pa, osobito svećenici u pastvi, uvijek imaju pri ruci gotove materijale, pa da mogu jednu od tih kratkih propovijedi, — onu, koja im se učini zgodnom, — uvijek potegnuti i za čas je, bez pisanja i bez velika napora, u glavi, preraditi i izreći na »maloj misi«. Ne bismo onda svake nedjelje svi isto govorili,

a mogli bismo i kod svake mise reći »drugu propovijed«. Tko će to izdavati, neka odrede mjerodavni. Moglo bi se to činiti iz jednoga centra, za čitavo hrvatsko jezično područje, u režiji Biskupskih konferencija, ali i iz dijecezanskih ili regionalnih centara, za uže područje (dijeceze ili crkvene pokrajine), u režiji jednoga Ordinarijata. Ili, još najbolje, i jedno i drugo.

U RUKAMA KOMPETENTNIH

Uostalom, sve su to samo »ideje«. Ne moraju biti ni dobre. Ispunile bi svoju svrhu, i ako nekoga drugoga ponukaju, da izađe s boljima. Samo, problem je propovijedanja tu, i valja ga, sustavno, rješavati.

A nitko od nas ne želi biti kontestator. Što god od nas budu zahtijeve zakonite crkvene vlasti, činit ćemo. Činimo to i sada, Držimo »homilije« kod svih misa za puk. I — pomalo se njima patimo. Patimo sebe, a patimo, možda, i vjernike. Sitracija je, s te strane, sve prije nego idealna. Meni se, barem, tako čini.

Dr Čedomil ČEKADA

KONCILSKA PROPOVIJED

Kad se Sveti Otac 15. svibnja 1970. pred Vijećem biskupske sinode s bolnim čuđenjem potužio na prigovor u štampi sa strane kardinala Suenensa kako on — Sveti Otac ne postupa prema koncilu, tad je među ostalim istakao: — Ovaj glas, kako se čini, htio bi se predstaviti kao glas Koncila. (Doc. cath. 1564. str. 517 s). Sveti je Otac, drugim riječima, ustvrdio da kardinal želi govoriti kao u ime Koncila, a ipak ne prema Koncilu, nego protiv Koncila.

Ako to može vrijediti za takvu najvišu osobu, koliko to više vrijedi za različite teologe i teološčiće koji s daleko većom drskošću izlaze u ime Koncila i govore: Koncil traži ovo, Koncil traži ono. A sva su ta njihova tvrđenja daleko od Koncila i od njegovih misli. Danas je već ušlo u modu da svatko kroji Koncil prema svome ukusu i svojim željama. Odnosno, Koncil je za pojedince svaka riječ koju je ma tko na Koncilu izrekao, pa bila ne znam koliko protivna samoj katoličkoj istini.